

Protocol voor samenwerking bij de behandeling en begeleiding van lezen en spellen

Naam: Eleonore Groenewoud – van den Heuvel

Studentennummer: 1323920

Opleiding: M-SEN OSO – Dyslexiespecialist

Lesplaats: Tilburg

Begeleider : Drs. Thea Deckers

Datum: juni, 2011

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting	4
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1. Aanleiding en probleemstelling	8
1.1. Aanleiding.....	8
1.2. Onderzoeksvraag en deelvragen	10
1.3. Verwachtingen.....	11
Hoofdstuk 2. Theoretische onderbouwing	12
2.1 Wat is de definitie van samenwerken binnen het kader van dit meesterstuk?	12
2.2 Welke zorgplicht heeft de school bij het lees- en spellingonderwijs?	13
2.3 Welke werkwijze wordt gehanteerd bij het toepassen van het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling bij het diagnosticeren en behandelen van ernstige enkelvoudige dyslexie?	14
2.4 Welke kenmerken van effectief handelen bij de begeleiding van lees- en/of spellingproblemen zijn van belang in het proces van samenwerking tussen een leerkracht en een begeleider?	16
Hoofdstuk 3. Onderzoeksmethodologie	18
3.1 Onderzoeksvraag	18
3.2 Onderzoeksvorm	19
3.3 Dataverzameling, onderzoeksinstrumenten en dataverwerking.	19
3.4 De betrouwbaarheid, validiteit en de triangulatie.....	21
3.5 Tijdpad	22

Hoofdstuk 4. Data analyse en resultaten	23
4.1 Data analyse en resultaten	23
Hoofdstuk 5. Conclusies in relatie tot de onderzoeks- en de deelvragen	33
5.1 Wat zijn de belangrijkste conclusies van het onderzoek?	33
5.2 Voor wie zijn de onderzoeksresultaten het belangrijkst?	38
5.3 Terugkijkend naar de aanleiding tot het onderzoek, de verlegenheids situatie ..	39
5.4 Vooruitkijkend naar een eventueel vervolgtraject	39
Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek - discussie	41
6.1 De conclusies en betekenis voor de toekomst van mijn onderzoeksdomein ...	41
6.2 Persoonlijke evaluatie met betrekking tot het onderzoek	43
Nawoord	45
Literatuurlijst	46
Bijlage 1 Vragenlijst dyslexiebeleid	48
Bijlage 2 Vragenlijst dyslexiebegeleiding	50
Bijlage 3 Protocol voor samenwerking bij lees- en/of spellingsproblemen	53

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de leer – en onderzoekslijn behorend bij de Master Special Education Needs (SEN) Dyslexiespecialist.

De onderzoeksvraag is:

Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?

Dit onderzoek gaat over het tot stand komen van een protocol waarin de samenwerking tussen een leerkracht en een logopedist/dyslexiespecialist met betrekking tot een leerling beschreven wordt. Het doel van het onderzoek is de samenwerking tussen de leerkracht en een logopedist/dyslexiespecialist te vormgeven, protocolleren, uit te voeren en te evalueren.

De aanleiding voor dit onderzoek was het ontbreken van een beschrijving waaraan een samenwerking moet voldoen bij het begeleiden van leerlingen met lees – en/of spellingproblemen. Daarnaast vond ik het als logopedist/dyslexiespecialist van belang om de samenwerking met de leerkracht structuur te geven omdat ik werkzaam ben vanuit de eerstelijnspraktijk.

Door middel van de literatuurstudie, zoals deze in hoofdstuk 2 is beschreven, wordt er door verschillende schrijvers ingegaan op het belang van samenwerking bij de begeleiding van lees – en/of spellingproblemen. Ondanks dat de inhoud van de samenwerking niet benoemd wordt, worden in de begeleiding van dyslectische leerlingen kenmerken van effectief handelen beschreven. Deze kenmerken heb ik in het onderzoek meegenomen. Middels afgenomen interviews aan de hand van een door mij opgestelde vragenlijst en het doen van observaties is er een concept voor een “Protocol tot samenwerking met betrekking tot lees – en/of spellingproblemen” ontstaan. Dit concept (in de vorm van een checklist) is tijdens een bespreking van een leerling met lees – en/of spellingproblemen met de leerkracht geëvalueerd.

Hierdoor is het uiteindelijk protocol tot stand gekomen. In de conclusie wordt aangegeven of de behoefte aan samenwerking op zowel inhoudelijk als organisatorisch vlak bij het leerlingenoverleg overeen komt bij de nul- en nameting.

Inleiding

Mijn naam is Eleonore Groenewoud- van den Heuvel en ik rond met dit praktijkonderzoek mijn opleiding Master Special Educational Needs, leerroute dyslexiespecialist, af. Ik ben werkzaam als logopedist/dyslexiebehandelaar in een eerstelijnslogopediepraktijk binnen een gezondheidscentrum te Veldhoven. Als logopedist begeleid ik schoolgaande kinderen met een diversiteit aan problematieken. De problemen van het grootste deel van de kinderen die ik begeleid, uiten zich in een onduidelijk spraak verstaan, een achterstand in de taalontwikkeling en/of een taalstoornis. Bij een onduidelijk spraak verstaan kan het probleem zijn oorzaak hebben in of een motorisch probleem of een fonologisch probleem. Bij een achterstand in de taalontwikkeling en/of een taalstoornis kan het probleem zich uiten in het taalbegrip of de taalproductie. Het probleem kan zich uiten in de drie aspecten van taal namelijk: de taalvorm, taalinhoud en/of het taalgebruik.

Sinds 1 januari 2010 ben ik een samenwerkingsverband aangegaan met het Audiologisch Centrum Brabant. In dit samenwerkingsverband worden kinderen met ernstige enkelvoudige dyslexie gediagnosticeerd en behandeld. Het Audiologisch Centrum kan een indicatie, behandelen voor ernstige enkelvoudige dyslexie, stellen. Het Audiologisch Centrum blijft verantwoordelijk voor het verloop van de behandeling, maar een gespecialiseerde dyslexiebehandelaar voert de behandelingen uit. Sinds 2009 wordt de diagnose en behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie vergoed binnen het basispakket van de zorgverzekering.

Voor beide functies is het van belang om bij kinderen met lees – en/of spellingproblemen of logopedische problemen de begeleiding af te stemmen met een leerkracht. De leerkracht staat open voor een samenwerking wanneer dit betrekking heeft op een individuele leerling en dit dus ten goede komt voor de leerling. Om te komen tot een protocol van samenwerking met leerkrachten, is het van belang een natuurlijke situatie te creëren voor het vormgeven van deze samenwerking. Tijdens het onderzoek wordt de begeleiding van leerlingen als uitgangspunt gebruikt. De keuze van de basisscholen en de leerkrachten wordt gemaakt door middel van leerlingen die bij de onderzoeker in de praktijk in behandeling zijn.

Aan dit onderzoek werken twee basisscholen mee. Twee leerkrachten nemen deel aan het onderzoek. De twee leerkrachten zijn elk verbonden aan een andere basisschool in Veldhoven. Ik heb bewust voor twee leerkrachten gekozen omdat, de prioriteit van het onderzoek ligt op het vormgeven van een protocol voor samenwerking en in mindere mate op het gebruik ervan. Het doel bij het gebruik van het protocol is, het bespreken van de begeleiding van een leerling. Tevens is het doel van het protocol het als standaard onderdeel te gebruiken bij de bespreking van de start van een ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling. Zowel anderen die een samenwerking willen aangaan met betrekking tot het begeleiden van een dyslectische leerling, als ikzelf kunnen het protocol inzetten bij deze samenwerking.

Het onderzoek is gericht op alle disciplines die zich buiten school bezighouden met de begeleiding van dyslectische kinderen. Daar waar in de tekst “begeleider” staat, wordt bedoeld: dyslexiespecialist, dyslexiebehandelaar, orthopedagoog, psycholoog, remedial teacher, logopedist of andere betrokkenen. Om het onderzoek leesbaar te houden heb ik ervoor gekozen om de algemene benaming “begeleider” te gebruiken (Molema, 2007). Bij de term dyslectische leerlingen wordt in het onderzoek niet alleen leerlingen met een dyslexieverklaring bedoeld, maar ook de leerlingen zonder dyslexieverklaring maar wel met lees – en/of spellingproblemen.

Bij het maken van de keuze van mijn onderzoek zijn twee punten van belang die de doorslag voor een onderwerp hebben gegeven:

- De keuze van een onderwerp zou niet alleen voor mij belangrijk moeten zijn maar moet ook zinvol zijn voor anderen.
- De keuze van het onderwerp zou een aanvulling moeten zijn op de werkzaamheden in mijn dagelijkse werksituatie.

Hoofdstuk 1. Aanleiding en probleemstelling

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aanleiding van mijn onderzoek. Daarnaast beschrijf ik mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen. Als laatste beschrijf ik mijn verwachting ten aanzien van het onderzoek.

1.1. Aanleiding

Als dyslexiespecialist word je geacht als professional binnen een basisschool te werken. Mijn functie als vrijgevestigd logopedist/dyslexiespecialist vervul ik buiten de basisschool in mijn praktijk. Ik bemerk in de contacten met leerkrachten verschillende behoeften aan samenwerking bij het begeleiden van leerlingen met dyslexie.

Sommige leerkrachten geven aan dat alle hulp welkom is en willen daarin bijgestuurd worden door advies. Er zijn ook leerkrachten waarbij er na een gezamenlijk gesprek duidelijke afspraken gemaakt worden over de lees- en spellingbegeleiding.

Daarnaast zijn er leerkrachten die geen behoefte hebben aan samenwerking.

In mijn huidige werk als logopedist begeleid ik kinderen met fonologische articulatiestoornissen op jonge leeftijd. De begeleiding start meestal al voordat de kinderen naar school gaan. Volgens Howel & Dean, (1998) heeft het niet goed kunnen automatiseren van de fonologische articulatie zijn grondslag in een taalstoornis waarin het fonologisch bewustzijn een van de redenen kan zijn van onvoldoende functioneren.

Het is van belang om bij groep 1 en 2 kinderen de begeleiding te richten op preventie van leesproblemen, vroegtijdige signalering van leesproblemen en de aanpak van leesproblemen. Dit wordt begeleid door zowel leerkracht als logopedist/dyslexiespecialist. Het moet voorkomen worden dat risicokinderen aan de aandacht ontsnappen (Leij van der, 2003, blz. 347). In de logopedische begeleiding bij kinderen van groep 1 en 2, waarbij sprake is van een fonologische articulatiestoornis en/of problemen met fonologische vaardigheden, geven ouders tijdens de logopedische begeleiding aan dat ze het belangrijk vinden dat de logopedist en de leerkracht ten aanzien van hun kind de testresultaten en bevindingen hiervan op elkaar afstemmen. Ze moedigen elke vorm van contact tussen de logopedist en leerkracht aan en zijn zelfs bereid om als tussenpersoon te

fungeren. Dit zie ik ook terug bij de bovenbouwleerlingen en leerlingen die moeite hebben met het aanvankelijk - of voortgezet leesproces. Ouders willen graag dat zowel de logopedist als de leerkracht op de hoogte zijn van het presteren van hun kind. Ze willen dat zowel de logopedist als ook de leerkracht elkaar op de hoogte houden van testresultaten. Daarbij vinden ze het belangrijk dat de logopedist en de leerkracht dezelfde aanpak van begeleiding hanteren.

Op dit moment nemen zowel de leerkracht als ik willekeurig contact met elkaar op. Vaak gaat dit telefonisch of per mail. In dit contact leg ik kort uit waar ik in de begeleiding aandacht aan besteed en geef ik aan welke resultaten de leerling in tests behaald heeft. De leerkracht geeft op haar beurt de resultaten van de Cito uitslagen en geeft aan met welke lees- en spellingmethode gewerkt wordt en welk onderdeel momenteel van de methode behandeld wordt. Bij een aanvraag voor een rugzakje van een leerling ben ik, wanneer ik de leerling logopedisch begeleid, in een gesprek op school aanwezig en wordt hierover afzonderlijk een verslag gemaakt zowel door school en als door mij. De communicatie over de aanvraag voor een rugzakje verloopt telefonisch, per mail of in een gezamenlijk gesprek met ouders, leerkracht, intern begeleider, remedial teacher en de logopedist/dyslexiespecialist.

Bij het begeleiden van dyslectische leerlingen is het van belang dat er in de behandeling structuur is en eenzelfde aanpak (bijvoorbeeld van het gebruik van spellingregels) in het lezen en spellen. Volgens Blomert (2006) is het van belang voor de leerling, dat de school en de lees- en of spelling begeleider de aanpak van het lezen en spellen op elkaar afstemmen. Verschillen in instructie kunnen tot verwarring leiden en zorgen voor onnodige extra inspanningen van de leerling. Een goede informatie-uitwisseling tussen de begeleider, de ouders en de school leidt tot betere prestaties voor lezen en spellen, ook op lange termijn (Masterplandyslexie.nl).

Van der Leij (2003) geeft aan dat de samenwerking met een leerkracht en hulp buiten school een noodzaak is. De samenwerking is van belang voor preventie, signalering en behandeling van dyslexie, maar de inhoud van de samenwerking wordt hierin niet meegenomen. In mijn onderzoek wil ik mij richten op de inhoud van deze samenwerking met de leerkrachten. Wat is de inhoud en/of vormgeving van deze samenwerking, waaraan moet de samenwerking voldoen om een leerling met ernstige lees en/of spellingproblemen goed te begeleiden?

1.2. Onderzoeksvraag en deelvragen

Vanuit deze aanleiding heb ik de volgende onderzoeksvraag en deelvragen geformuleerd.

Onderzoeksvraag

Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?

Deelvragen

- Hoe is het dyslexiebeleid op school en wat zijn volgens een intern begeleider en een participant van een zorgteam de behoeften aan een samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?
- Wat zijn volgens twee leerkrachten van twee verschillende basisscholen de behoeften aan een samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?
- Welke aandachtspunten zijn van belang bij de totstandkoming van een samenwerkingsprotocol, in de start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie?
- Aan welke kenmerken moeten, volgens de literatuur, de ondervraagde basisscholen, de twee leerkrachten en de observaties van een gesprek over ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling een geprotocolleerde samenwerking voldoen?
- Wat is het effect van de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling?

1.3. Verwachtingen

Ik verwacht dat ik naar aanleiding van dit onderzoek de samenwerking met de leerkracht kan optimaliseren. Ook de leerkrachten vinden het belangrijk om voor elke leerling zo goed mogelijk onderwijs af te stemmen op het niveau van die leerling. Daarnaast bemerk ik dat het vaak niet duidelijk is voor de leerkrachten, aan welke doelen de logopedist werkt. De leerkrachten zijn doorgaans dankbaar dat ze geïnformeerd worden over de logopedische interventie. Naar aanleiding van de gesprekken met leerkrachten en intern begeleiders wil ik duidelijk krijgen wat de behoeften zijn voor een optimale samenwerking met een logopedist/dyslexiespecialist die buiten school werkzaam is. De kenmerken waaruit een geprotocolleerde samenwerking zou kunnen bestaan tussen de leerkracht en de logopedist/dyslexiespecialist wil ik inzichtelijk maken. Hierdoor kan er door middel van een protocol, structuur komen die tot op heden niet aanwezig is tijdens de gesprekken tussen een leerkracht en een logopedist/dyslexiespecialist. Uiteindelijk kan ik door middel van het protocol, gaan evalueren met de desbetreffende leerkrachten.

Zoals ik al eerder in dit hoofdstuk heb beschreven geeft Van der Leij (2003) aan, dat de lees- en/of spellingbegeleider en de school een nauwe samenwerking moeten aangaan in het begeleiden van lees- en spellingsproblemen en dat het lees- en schrijfonderwijs op elkaar afgestemd dient te worden. Naast deze opmerking wordt er in de literatuur niet ingegaan op hoe deze samenwerking verder vorm moet krijgen. Op grond van dit onderzoek kan ik de inhoud en structuur van de samenwerkingsverbanden verbeteren. Het doel van dit onderzoek is om resultaten weer te geven over de kenmerken van een optimale samenwerking. Dit zal ik verwerken tot een protocol. Hierdoor structureer ik mijn eigen handelen. Tevens wordt mijn handelen inzichtelijk voor derden (Kallenberg, Koster, Onstenk, Scheepsma, 2010). Het is met name voor de leerling met dyslexie van belang om dezelfde oefeningen in verschillende situaties te herhalen. Ook naar de ouders is het van belang dat de leerkracht en lees- en/of spellingbegeleider eenduidig adviseren.

Hoofdstuk 2. Theoretische onderbouwing

Vanuit de bestudeerde literatuur worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat is de definitie van samenwerken binnen het kader van dit meesterstuk?
- Welke zorgplicht heeft de school bij het lees- en spellingonderwijs?
- Welke werkwijze wordt gehanteerd bij het toepassen van het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling bij het diagnosticeren en behandelen van ernstige enkelvoudige dyslexie
- Welke kenmerken van effectief handelen, bij de begeleiding van lees- en/of spellingproblemen, zijn van belang bij het protocolleren van een samenwerking tussen een leerkracht en een begeleider?

2.1 Wat is de definitie van samenwerken binnen het kader van dit meesterstuk?

Wat wordt verstaan onder samenwerken:

Volgens het Urbanwoordenboek:

Bijdragen aan een gezamenlijk resultaat door een optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen en die van de ander.

Volgens Van Dale online:

In onderling overleg werken.

Volgens Woorden-boek.nl:

Coöpereren, meewerken, meedoen, opschieten.

In deze drie definities wordt weergegeven wat onder samenwerken wordt verstaan. Bij alle drie komt het aspect van gezamenlijk werken naar voren. Bij de eerste omschrijving wordt het proces van de samenwerking hierbij aangevuld. De eerste omschrijving van de definitie van samenwerken verwoordt de intentie zoals het woord samenwerken gebruikt wordt in dit onderzoek.

2.2 Welke zorgplicht heeft de school bij het lees- en spellingonderwijs?

Vanaf 2011 geldt voor alle scholen de zorgplicht. Dit houdt in dat elke school ieder kind goed en passend onderwijs moet bieden. De verantwoordelijkheid voor een passend onderwijszorgaanbod voor deze leerlingen ligt vanaf 2011 bij de schoolbesturen. De meest vergaande vorm van passend onderwijs is inclusief onderwijs, waarbij een school plek biedt aan alle zorgleerlingen. In deze scholen van inclusief onderwijs streven de schoolbesturen naar een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs aan alle leerlingen. De leerlingen die vanwege een beperking of stoornis extra ondersteuning of aangepast onderwijs nodig hebben krijgen hiervoor extra aandacht. De scholen die nog niet zo ver gaan, zijn verplicht een plek voor de zorg leerling op een andere school te vinden. Het is van belang dat kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften, waar mogelijk, onderwijs krijgen binnen een reguliere basisschool en anders opgevangen worden in speciale voorzieningen (Lakerveld & Otter, 2009).

Bij een integrale leerlingenzorg wordt ervan uitgegaan dat het continuüm van zorg of de zorgroute voortdurend in ontwikkeling is. Het continuüm gaat uit van zorgniveaus waarop het onderwijs aan en de begeleiding van leerlingen met lees- en/of spellingproblemen gedefinieerd kunnen worden. Struiksmā (2005) geeft in 9 stappen de inhoud aan van het continuüm van zorg op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie. Deze stappen zijn onder te brengen in de zorgniveaus.

Zorgniveau 1	<i>goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband, hierin worden de <u>stappen 1 tot en met 3</u> uitgevoerd:</i>
Stap:	1. Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement 2. Juist gebruik van effectieve methodes voor lezen en spellen 3. Gebruik leerlingvolgsysteem
Zorgniveau 2	<i>extra zorg in de groepssituatie door de groepsleerkracht (zwakste 25%) hierin wordt <u>stap 4</u> uitgevoerd:</i>
Stap:	4. Vaststellen van potentiële uitvallers en aanpak binnen de klas
Zorgniveau 3	<i>specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10%) Hierin worden <u>stappen 5 en 6</u> uitgevoerd:</i>
Stap:	5. Vaststellen leerlingen met ernstige lees- en/of spellingproblemen en instructie individueel of in kleine groepjes

	6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid: vermoeden dyslexie
Zorgniveau 4	<i>diagnostiek en behandeling in zorginstituut (zwakste 4%) (Gijssels, Scheltinga, Druenen, Verhoeven, 2011) hierin worden <u>stappen 7, 8 en 9</u> uitgevoerd:</i>
Stap:	7. Vaststellen van dyslexie (psychodiagnostisch onderzoek) 8. Gespecialiseerde dyslexiebehandeling 9. Coaching van dyslectische leerlingen

Tabel1: De 9 stappen van Struiksmā (2005)

Wanneer de scholen te werk gaan volgens de stappen 1 tot en met 5 zoals deze beschreven zijn in Struiksmā (2005), dan is een van de effecten daarvan, dat dyslectische kinderen sneller in beeld komen. In de huidige praktijk worden kinderen nog vaak pas op 10-jarige leeftijd voor dyslexie onderzoek en behandeling aangemeld. Het doel van de opzet van deze stappen is er op gericht dat kinderen op een jongere leeftijd in de groepen 3 tot en met 6 geïdentificeerd worden. Deze jaargroepen zijn cruciaal voor het verwerven van de technische leesvaardigheid. Wanneer er een leesachterstand in de bovenbouw wordt geconstateerd, is deze vrijwel niet meer weg te werken (Struiksmā, 2005).

De school heeft op alle niveaus een aandeel in het zorgproces. Alhoewel de school niet verantwoordelijk is voor de behandeling, blijft de school wel verantwoordelijk voor een goede ondersteuning en begeleiding van de leerling. Met name op zorgniveau 3 en 4 is het van belang om de inhoud van de samenwerking tussen een begeleider en/of een gespecialiseerde dyslexiebehandelaar en de leerkracht vorm te geven.

2.3 Welke werkwijze wordt gehanteerd bij het toepassen van het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling bij het diagnosticeren en behandelen van ernstige enkelvoudige dyslexie?

Wanneer de aanpak van het lees- en/of spellingsprobleem op zorgniveau 3 niet tot het beoogde resultaat leidt, is het mogelijk om op zorgniveau 4 een zorginstituut of een gekwalificeerde gedragswetenschapper in te schakelen om te laten onderzoeken of er eventueel sprake is van een ernstige enkelvoudige dyslexie. Dat wil zeggen dat

er geen bijkomende stoornissen zijn naast de dyslexie en dat de ernst van de dyslexie is vastgesteld. Sinds 2009 wordt de diagnose en behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie vergoed binnen het basispakket van de zorgverzekering. Het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling (Blomert, 2006) geldt bij de vergoeding als uitgangspunt. De school moet kunnen aantonen bij de leerling, dat er zowel sprake is van een ernstige achterstand als dat de achterstand hardnekkig is met betrekking tot de lees- en/of spellingproblemen. Een leerling mag in het kader van de vergoedingsregeling doorgestuurd worden naar de zorg wanneer hij volgens de norm tot de zwakste 10% op lezen behoort of wanneer hij tot de zwakste 16% op lezen en de zwakste 10% op spelling behoort. Dit betekent concreet dat leerlingen naar de zorg doorverwezen kunnen worden wanneer zij op 3 meetmomenten (ondanks dat er extra begeleiding is aangeboden) een E score op lezen behalen of een D score op lezen en een E score op spelling (Gijsel, Scheltinga, Druenen, Verhoeven, 2011). De gedragswetenschapper stelt vast of er sprake is van ernstige enkelvoudige dyslexie (Brand, 2009).

Leerlingen die niet aan de criteria “ernstige” en “enkelvoudige” voldoen, kunnen wel dyslectisch zijn maar komen niet in aanmerking voor een vergoeding. Voor deze leerlingen is het wel mogelijk om een verklaring voor dyslexie te verkrijgen.

De gedragswetenschapper kan een “indicatie” behandelen van ernstige enkelvoudige dyslexie stellen. De behandeling wordt gestart buiten het onderwijstraject en heeft een termijn van 12 of 18 maanden. De gedragswetenschapper stelt een behandelplan op waarin de frequentie, de duur en een eventuele rol van de ouders beschreven staat. Volgens Brand (2009) is het belangrijk dat de aanpak van de school en een gespecialiseerde dyslexiebehandelaar op elkaar worden afgestemd. De school blijft verantwoordelijk voor een goede ondersteuning en begeleiding van de leerling. Belangrijke momenten van afstemming zijn na de diagnostiek en aansluitend op de evaluatiemomenten in de behandeling. De behandeling wordt elke 3 maanden tussentijds geëvalueerd, de eerste tussentijdse evaluatie na 3 maanden, vervolgens na 6 maanden en een eindevaluatie na 12 of 18 maanden.

2.4 Welke kenmerken van effectief handelen, bij de begeleiding van lees- en/of spellingproblemen, zijn van belang bij het protocolleren van een samenwerking tussen een leerkracht en een begeleider?

Om de kenmerken van effectief handelen te beschrijven, wordt er gebruik gemaakt van zowel de 9 stappen van Struiksma (2005) zoals deze beschreven staan in paragraaf 2.2 als de beschrijving van het Protocol Dyslexie Diagnose Behandeling waarnaar wordt verwezen in paragraaf 2.3. Volgens Brand (2009) wordt er in het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling er van uitgegaan dat de behandeling als doel heeft het bereiken van een voldoende niveau van technisch lezen en spellen, passend bij de leeftijd en het intelligentie niveau van de leerling, zodat deze een acceptabel niveau van zelfredzaamheid heeft.

De behandeling volgens *best practice* is:

- Lezen en spellen, afzonderlijk en geïntegreerd in een tekst;
- Gekoppelde verwerking van spraakklanken en letters en woorden;
- Specialistische leestraining in de vorm van tijd gecontroleerde visuele woordherkenning;
- Inhoudelijke modules die planmatig en systematisch zijn opgebouwd;
- In principe gestandaardiseerde aanpak met individuele accenten;
- In principe implementatie in computerondersteund programma.

Bron: Blomert, Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling (2006)

De kenmerken van effectief handelen zoals deze beschreven staan in het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 4 komen hierbij tot uiting en worden met een aantal kenmerken nog uitgebreid.

- Taakgericht:
de instructie van het oefenen van de vaardigheden moeten gericht zijn op het lezen en spellen;
- Expliciet:
de leerstof en de deelvaardigheden moeten in kleine stapjes uitdrukkelijk aangeboden worden;
- Fonologisch georiënteerd:
er moet aandacht besteed worden aan de klankvorm, de geschreven vorm en de relatie daartussen, het moet een combinatie zijn van de auditieve en visuele training;

- Oefenen op woord-, zins- en tekstniveau;
- Schrijven van letters en woorden;
- Herhaald aanbod:
herhaling is een noodzaak om een woord in te prenten en/of te automatiseren;
- Systematisch:
het is van belang om leerdoelen op korte en lange termijn op te stellen, zodat er via een planning systematisch gewerkt kan worden;
- Aandacht voor (procesgerichte) feedback:
met procesgerichte feedback worden de denkstappen en de strategieën aangegeven die een leerling tot de goede oplossing leidt;
- Aandacht voor lees- en spellingmotivatie.

Bron: Gijssel, Scheltinga, Van Druenen, Verhoeven: Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 4 (2011)

De kenmerken van effectief handelen en van “best practice” worden bij de ontwikkeling van een geprotocolleerde samenwerking meegenomen. De samenwerking met een leerkracht wordt beschreven uitgaande van de zorgniveau’s van de school. Hierin worden de mogelijkheden van samenwerken tussen leerkracht en begeleider beschreven bij het signaleren van ernstige enkelvoudige dyslexie. Daarnaast worden de kenmerken van effectief handelen gebruikt bij de beschrijving van de samenwerking tussen de leerkracht en de gespecialiseerde dyslexiebehandelaar.

Hoofdstuk 3. Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe het onderzoek eruit ziet. De volgende komt aan bod, namelijk: de onderzoeksvraag, de onderzoek vorm, de dataverzameling, onderzoeksinstrumenten en de dataverwerking. Daarnaast de betrouwbaarheid, validiteit en de triangulatie en als laatste het tijdpad.

3.1 Onderzoeksvraag

Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?

Deelvragen

- *Hoe is het dyslexiebeleid op school en wat zijn volgens een intern begeleider en een participant van een zorgteam de behoeften aan samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?*
- *Wat zijn volgens twee leerkrachten van twee verschillende basisscholen de behoeften aan samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?*
- *Welke aandachtspunten zijn van belang bij de totstandkoming van een samenwerkingsprotocol, in de start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie?*
- *Aan welke kenmerken moeten, volgens de literatuur, de ondervraagde basisscholen, de twee leerkrachten en de observaties van een gesprek over ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling een geprotocolleerde samenwerking voldoen?*
- *Wat is het effect van de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling?*

3.2 Onderzoek vorm

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is het actieonderzoek de geschiktste vorm. In dit onderzoek naar een geprotocolleerde samenwerking tussen een logopedist/dyslexiespecialist en een leerkracht is alleen kennis en/of een experiment niet voldoende om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag. Als onderzoeker gaat het niet om het experimenteren alleen, of het opdoen van nieuwe kennis en ervaringen, of het ondernemen van actie. Het uiteindelijke doel is het eigen handelen tijdens een samenwerking met een leerkracht in het begeleiden van dyslectische leerlingen te verbeteren (Kallenberg, Koster, Onstenk, Scheepsmma, 2010).

3.3 Dataverzameling, onderzoeksinstrumenten en dataverwerking.

Vanuit een logopedische praktijk te Veldhoven wordt het onderzoek verricht. De onderzoeker is werkzaam als logopedist, dyslexiebehandelaar en toekomstig dyslexiespecialist. Bij een actieonderzoek is het van belang om een natuurlijke situatie op te zoeken. Om te komen tot een protocol van samenwerking worden leerkrachten geïnterviewd. Leerlingen, die bij de onderzoeker in de praktijk in behandeling zijn, zitten bij deze leerkrachten in de groep. Tijdens het interview wordt de begeleiding van deze leerlingen als uitgangspunt gebruikt. Twee leerkrachten van twee basisscholen zijn voor dit onderzoek benaderd waarvan twee leerlingen met lees- en/of spellingproblemen tevens in de logopedische praktijk van de onderzoeker begeleid worden. Op deze twee basisscholen worden semi gestructureerde interviews afgenomen met de leerkrachten van de twee leerlingen. Daarnaast wordt er een semi gestructureerd interview afgenomen met een intern begeleider van een van de twee scholen. Op de basisschool waar geen intern begeleider werkzaam is wordt er een semi gestructureerd interview afgenomen met een participant van het zorgteam van die basisschool.

In dit onderzoek worden de gegevens verzameld aan de hand van:

1. *Het afnemen van een semi gestructureerd interview bij een intern begeleider en een participant van een zorgteam.*

Middels een mondeling semi gestructureerd interview wordt er een open vragenlijst afgenomen. Dit interview heeft allereerst als doel om een beeld te krijgen van het dyslexiebeleid op de basisschool. Een ander doel van het onderzoek is informatie te verkrijgen in hoeverre er samenwerkingsverbanden bestaan en/of er behoefte is aan een samenwerkingsverband met een begeleider die werkzaam is buiten de school op het gebied van dyslexie. De open vragenlijst heeft als voordeel in een actieonderzoek dat het geschikt is voor open en ingewikkelde vragen, er een goede controle is op de invulling van de vragen en de interviewer vrij kan antwoorden. (Kallenberg, Koster, Onschenk, Scheepsma, 2007). Bij open interviews is de subjectiviteit van de antwoorden en de verwerking van de antwoorden erg groot. Het voordeel van een semi gestructureerd interview is dat de behandelde onderwerpen middels een opgestelde vragenlijst aan bod komen. De behandelde onderwerpen kunnen met elkaar vergeleken worden doordat dezelfde vragenlijst is gebruikt. En het gebruik van open vragen heeft als voordeel dat de onderzoeker veel informatie krijgt.

Om het kwalitatieve materiaal van de gehouden interviews te verwerken wordt er gebruik gemaakt van een matrix. Een matrix dient om de antwoorden van meerdere personen op meerdere vragen compact weer te geven (Harinck, 2009).

2. Het afnemen van een semi gestructureerd interview bij twee leerkrachten.

Middels een mondeling semi gestructureerd interview wordt er een open vragenlijst afgenomen. In dit interview wordt de inhoudelijke samenwerking en de organisatorische samenwerking met betrekking tot de lees- en spellingproblemen besproken.

In de nameting worden de leerkrachten nogmaals geïnterviewd middels een open vragenlijst. In dit interview wordt ook het concept van het protocol, zoals hieronder beschreven, besproken. Aan de hand van dit protocol wordt zowel de behoefte, als de inhoud en organisatie van de samenwerking geëvalueerd.

Om het kwalitatieve materiaal met de leerkrachten in het eerste interview en het interview van de nameting te verwerken wordt er gebruik gemaakt van een matrix.

3. *Een checklist waaraan een geprotocolleerde samenwerking moet voldoen.*

Aan de hand van de interviews en de literatuurstudie wordt er door middel van een checklist een protocol gemaakt, waarin de punten beschreven staan die noodzakelijk zijn voor een geprotocolleerde samenwerking met een leerkracht.

4. *Semi gestructureerde observatie via aandachtspunten.*

Bij de semi gestructureerde observatie wordt er gebruik gemaakt van een observatielijst waarin aandachtspunten vermeld worden die in het gesprek aan bod komen en die onderverdeeld kunnen worden in de inhoudelijke en organisatorische samenwerking. Er wordt geobserveerd tijdens twee gesprekken bij de start van een dyslexiebehandeling bij ernstige enkelvoudige dyslexie. Dit gebeurt aan de hand van een participerende observatie, de onderzoeker is zelf een betrokkene in het gesprek waarin geobserveerd wordt. De kwalitatieve gegevens van de observatie worden verwerkt volgens het geordende schoenendoosmodel (Harinck, 2009) en worden verwerkt in het protocol.

3.4 De betrouwbaarheid, validiteit en de triangulatie

De betrouwbaarheid

In een actieonderzoek is de onderzoeker onderdeel van het onderzochte. Hierdoor is het belangrijk om afstand in het onderzoek te houden. Dit kan door het gebruiken van critical friends. Maar dit is ook mogelijk door: de stappen die gezet worden in het onderzoek nauwkeurig bij te houden en keuzes te motiveren. De onderzoeker maakt hier gebruik van bij de beschrijving van de hoofdstukken. Door transparant te zijn in het onderzoek is het mogelijk betrouwbaarheid van het onderzoek te realiseren (Kallenberg, Koster, Onschenk, Scheepsma, 2007).

Validiteit

In de nameting met de leerkrachten worden de behoeften van de leerkrachten voor een samenwerking door middel van een checklist geëvalueerd. De leerkrachten kunnen door middel van een 'membercheck' het concept protocol beoordelen. Een membercheck in dit onderzoek bestaat uit het aangeven van de leerkracht of de behoefte van samenwerking middels de checklist goed verwoord wordt door de onderzoeker. (Harinck, 2009).

Triangulatie

Om een actieonderzoek valide te maken is het van belang om triangulatie toe te passen. Triangulatie wordt onderscheiden in:

- Methode triangulatie: in het onderzoek wordt er gebruik gemaakt van een literatuurstudie om de inhoudelijke samenwerking te beschrijven. De inhoudelijke samenwerking wordt vormgegeven door het gebruik van de open vragenlijst voor het semi gestructureerd interview met leerkrachten en de semi gestructureerde observaties in gesprekken. Deze gegevens worden in een checklist samengevat om tot een geprotocolleerde samenwerking in de begeleiding van dyslectische leerlingen te komen.
- Bronnen triangulatie: In het onderzoek worden zowel de leerkrachten als de intern begeleider of participant van een zorgteam binnen het basisonderwijs geïnterviewd. De informatie die voortkomt uit een multidisciplinair gesprek bij de start van de dyslexiebehandeling die van belang kan zijn voor de invulling van de samenwerking wordt in dit onderzoek meegenomen. In het onderzoek hebben de critical friends ook een belangrijke rol. Zij spelen een belangrijke rol in het aangeven in hoeverre het onderzoek transparant wordt uitgevoerd (Harinck, 2009).

3.5 Tijdpad

Februari 2011	• Maken van een vragenlijst voor intern begeleider en leerkracht werkzaam in het zorgteam. • Maken van een vragenlijst voor de leerkrachten. • Afnemen van interviews.
Maart 2011	• Observatielijsten maken en observaties afnemen. • Toesturen van gemaakte doelen en afspraken naar de leerkrachten. • Maken van een checklist.
April 2011	• Nameting door middel van een tweede interview met de leerkrachten gecombineerd met de checklist

Hoofdstuk 4. Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de data gepresenteerd die verzameld zijn in dit onderzoek. Aan de hand van de deelvragen die voortkomen uit de centrale onderzoeksvraag worden de data verwerkt.

Centrale onderzoeksvraag

Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?

4.1 Data analyse en resultaten

Om antwoord te krijgen op de volgende deelvraag is er een semi gestructureerd interview afgenomen bij een intern begeleider en een participant van het zorgteam.

Deelvraag 1:

Hoe is het dyslexiebeleid op school en wat zijn volgens een intern begeleider en een participant van het zorgteam de behoeften aan samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?

De intern begeleider en de participant spreken namens de school en niet namens zichzelf. Er wordt geïnformeerd naar het zorgteam op school en het aandeel wat het zorgteam heeft binnen het dyslexiebeleid op de school. Tevens worden vragen gesteld met betrekking tot samenwerkingsverbanden met buitenschoolse disciplines. Zowel de organisatie van samenwerken als de inhoudelijke samenwerking wordt besproken. De kwalitatieve gegevens worden in een matrix weergegeven.

Zie bijlage 1 voor de vragenlijst van het dyslexiebeleid.

	Interview vragen	<i>Basisschool van Intern Begeleider</i>	<i>Basisschool van Participant uit het zorgteam</i>
Zorgteam	1. Is er op school een zorgteam aanwezig? 2. Zo ja, wie neemt deel aan het zorgteam? 3. Welke taken heeft het zorgteam:	1. Ja 2. Management, intern begeleiders, coördinator van het team, gz-psycholoog van School Begeleidings Dienst Giralis, dit is de persoon die het onderzoek naar ernstige enkelvoudige dyslexie verricht. 3. Screeningsoverleg: twee keer per jaar worden leerlingen met te lage toets resultaten besproken. Groepsoverleg: hierin worden de groepsplannen besproken.	1. Ja 2. Ondersteuner per cluster (groep 1 en 2 is een cluster, groep 3 en 4 is een cluster, enzovoort), gz- psycholoog van School Begeleidings Dienst Giralis en directrice. 3. Leerlingbespreking twee keer per jaar. Zo nodig op aanvraag bespreking met Expertisecentrum Veldhoven.
Zorgniveaus	Hoe wordt de lees-/dyslexiebegeleiding geïntegreerd binnen de 4 zorgniveaus?	Extra leestijd bij een leesachterstand is 120 per week minuten, visie van school is kinderen binnen de klas te laten leren.	Extra leestijd bij een leesachterstand is 120 minuten. Kinderen worden niet uit de klas gehaald.
Samenwerkingsverbanden	Heeft de school samenwerkingsverbanden met buitenschoolse disciplines?	School Begeleidings Dienst Giralis, deze instantie diagnosticeert ernstige enkelvoudige dyslexie en geeft behandeladviezen.	School Begeleidings Dienst Giralis, deze instantie diagnosticeert ernstige enkelvoudige dyslexie en geeft behandeladviezen.
Samenwerkings-behoefte	Is er behoefte aan samenwerking met betrekking tot het signaleren van dyslexie?	Ja, voor de signalering zijn we op zorgniveau 3, maar op zorgniveau 4 is de behoefte er ook.	Ja, tot op heden zijn er geen leerlingen begeleid op school met ernstige enkelvoudige dyslexie.

Tabel 1: Hoe is het dyslexiebeleid geregeld, zowel op school als in buitenschoolse samenwerkingsverbanden en wat is de behoefte aan samenwerking

In dit tabel wordt aangegeven dat het zorgteam van beide scholen een aandeel heeft in het dyslexiebeleid. De taken en deelneming binnen het zorgteam worden benoemd. De samenwerkingsverbanden met Giralis worden uitgelegd en de relatie

tot het diagnosticeren van dyslexie wordt aangegeven. Tevens wordt de behoefte aan samenwerking met een discipline werkzaam buiten school aangegeven.

Om antwoord te krijgen op de volgende deelvraag is er een semi gestructureerd interview afgenomen bij twee leerkrachten op dezelfde scholen.

Deelvraag 2:

Wat zijn volgens twee leerkrachten van twee basisscholen de behoeften aan samenwerking met een lees- en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?

In dit interview worden vragen gesteld over de dyslexiebegeleiding. De vragen worden onderverdeeld in vragen over de inhoudelijke samenwerking en vragen over de organisatorische samenwerking. Bij de inhoudelijke samenwerking wordt er als eerste geïnformeerd of er een behoefte is aan extra ondersteuning bij het vaststellen van de 10% zwakste lezers en spellers. Als tweede of deze behoefte voor extra begeleiding van deze leerlingen in het aanvankelijk en het voortgezet leesproces aanwezig is. Tevens of er behoefte is aan extra ondersteuning bij het vaststellen van de achterstand en hardnekkigheid. Daarnaast wordt er geïnformeerd naar welke kenmerken van effectief handelen in het gesprek voor het protocolleren van de samenwerking aan bod moeten komen. Deze kenmerken zijn terug te vinden in de bijlage 2. In de vragenlijst over de inhoudelijke samenwerking worden deze kenmerken benoemd onder kop 3 met de items a tot en met i.

Tevens wordt er geïnformeerd naar organisatorische samenwerking. In dit deel van het interview zijn de vragen gericht op de praktische deel van de samenwerking. Het praktische deel van de samenwerking is onderverdeeld in extra subvragen. Dit is het laatste deel van de vragenlijst in bijlage 2. De kwalitatieve gegevens worden afzonderlijk van elkaar in een matrix verwerkt. In tabel 2 worden de kwalitatieve gegevens over de inhoudelijke samenwerking beschreven en in tabel 3 worden de kwalitatieve gegevens over de organisatorische samenwerking beschreven.

Zie bijlage 2 voor de vragenlijst dyslexiebegeleiding

Inhoudelijke samenwerking

Interview vragen	<i>Basisschool van Leerkracht 1</i>	<i>Basisschool van Leerkracht 2</i>
Hoe is de samenwerkingsbehoefte en begeleiding bij de 10% zwakste lezers/spellers?	Samenwerkingsbehoefte met betrekking tot het aanvankelijk en voortgezet leesproces	Samenwerkingsbehoefte met betrekking tot het aanvankelijk en voortgezet leesproces. Behoefte aan advisering met betrekking tot automatiseringsproblemen.
Hoe is de samenwerkingsbehoefte bij het vaststellen van de achterstand en de hardnekkigheid van het leesprobleem?	Behoefte aan samenwerking. Voorkeur om tips na een observatiemoment of tijdens een klassen les aan te geven en niet slechts op papier in een communicatieschrift of verslag.	Behoefte aan samenwerking. Behoefte aan begeleiding bij hardnekkigheid van klankverwisseling.
Welke kenmerken van effectief handelen dienen opgenomen te worden in het protocol?	De volgende kenmerken zijn het belangrijkste b). Expliciet: de leerstof moet expliciet aangeboden worden. g). Systematisch: er worden korte en lange termijn doelen opgesteld en geëvalueerd. i). Aandacht voor lees- en spellingmotivatie.	Alle 9 kenmerken zouden opgenomen moeten worden. De volgende kenmerken zijn hierin het belangrijkste: g). Systematisch: er worden korte en lange termijn doelen opgesteld en geëvalueerd. i). Aandacht voor lees- en spellingmotivatie.

Tabel 2: Wat is de behoefte aan samenwerking bij dyslexiebegeleiding, wat betreft de inhoudelijke samenwerking

In tabel 2 wordt weergegeven de behoefte aan samenwerking van de twee leerkrachten. De leerkrachten geven de behoefte aan op het gebied van de begeleiding van de 10% zwakste lezers en spellers en het vaststellen van de achterstand en de hardnekkigheid van het leesprobleem. Tevens worden de kenmerken van effectief handelen door de leerkrachten benoemd die in een samenwerkingsverband besproken dienen te worden.

Organisatorische samenwerking

Interview vragen	sub vragen	Basisschool van Leerkraft 1	Basisschool van Leerkraft 2
Welke praktische aandachtspunten dienen opgenomen te worden in het protocol?	<i>1. wat betreft het initiatief in contact?</i>	1. ouders stellen de leerkracht op de hoogte van de start van de logopedische behandeling.	1. ouders stellen de leerkracht op de hoogte van de start van de logopedische behandeling.
	<i>2. Wat betreft de voorkeur van contact?</i>	2. persoonlijk kennismakingsgesprek daarna contact per mail.	2. persoonlijk kennismakingsgesprek daarna contact per mail.
	<i>3. Wat betreft de uitwisseling van de methode?</i>	3. zinvol om schoolmethode ook thuis en/of in therapie te gebruiken	3. zinvol om schoolmethode ook thuis en/of in therapie te gebruiken
	<i>4. Wat betreft het maken van afspraken?</i>	4. per mail afspraken na dit gesprek doormailen. Logopedist mailt gemaakte afspraken door binnen twee dagen aan leerkracht en ouders.	4. per mail afspraken na dit gesprek doormailen. Logopedist mailt gemaakte afspraken door binnen twee dagen aan leerkracht en ouders.
	<i>5. Wat betreft het formuleren van doelen</i>	5. formuleren van doelen op korte en lange termijn door leerkracht en logopedist tijdens het kennismakingsgesprek.	5. formuleren van doelen op korte en lange termijn door leerkracht en logopedist tijdens het kennismakingsgesprek
	<i>6. Wat betreft het evalueren</i>	6. naar behoefte wordt er geëvalueerd.	6. naar behoefte wordt er geëvalueerd.

Tabel 3: Wat is de behoefte aan de samenwerking van de dyslexiebegeleiding: wat betreft de organisatorische samenwerking.

In tabel 3 wordt de behoefte aan samenwerking naar aanleiding van 6 organisatorische punten door de leerkrachten uiteengezet. De 6 organisatorische punten zijn: het initiatief in contact, de voorkeur van contact, uitwisseling van de schoolmethode, het maken van afspraken, het formuleren van doelen en het evalueren.

Om antwoord te krijgen op de volgende deelvraag is er gebruik gemaakt van een semi gestructureerde observatie.

Deelvraag 3:

Welke aandachtspunten zijn van belang bij de totstandkoming van een samenwerkingsprotocol, in de start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie?

Aan de hand van een participerende observatie, de onderzoeker is zelf een betrokkene in het gesprek waarin geobserveerd wordt, zijn er twee gesprekken geobserveerd waarin de start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie wordt besproken. De aandachtspunten die betrekking hebben op de inhoudelijke en organisatorische samenwerking tussen een leerkracht en een dyslexiebehandelaar in deze twee gesprekken, worden in het geordende schoenendoosmodel weergegeven.

Afspraken met betrekking tot de organisatorische samenwerking

Tussentijds contact tussen leerkracht en behandelaar:

1. vragen per mail stellen en beantwoorden
2. communicatie schrift voor uitleg van de behandeling. Kind is eigenaar van het schrift. Alle betrokkenen kunnen erin schrijven en lezen. De ouder is verantwoordelijk dat het kind dit schrift telkens bij zich heeft.

Evalueren van behandeling:

1. opstellen van korte en lange termijn doelen door behandelaar
2. evaluatiedatum over 3 maanden
3. na het gesprek stuurt de behandelaar per mail alle betrokkenen een behandelplan

Afspraken met betrekking tot de inhoudelijke samenwerking:

Behandelplan opstellen:

1. afstemming van remediering van het lees- en spellingmethode tussen de leerkracht en de behandelaar
2. formuleren van doelen
3. maken van afspraken en benoemen van verantwoordelijke die afspraak moet nakomen

Tabel 4: De aandachtspunten die betrekking hebben op de inhoudelijke en organisatorische samenwerking tussen een leerkracht en een dyslexiebehandelaar.

Om antwoord te krijgen op de volgende deelvraag is door middel van een checklist de opzet gemaakt voor een protocol.

Deelvraag 4:

Aan welke kenmerken moeten, volgens de literatuur, de ondervraagde basisscholen, de twee leerkrachten en de observaties van een gesprek over ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling een geprotocolleerde samenwerking voldoen?

De inhoud van de checklist is ontstaan aan de hand van een literatuurstudie, het houden van de semi gestructureerde interviews en de semi gestructureerde observaties.

Er zijn aandachtspunten opgesteld die van belang zijn om te kunnen afvinken wanneer deze in een gesprek met een leerkracht aan bod zijn geweest. Deze aandachtspunten zijn gezamenlijk opgenomen in een checklist. De checklist vormt het protocol voor een samenwerking. In het protocol zijn 4 punten opgenomen die geordend doorlopen moeten worden en waaronder de aandachtspunten die afgevinkt kunnen worden zijn onderverdeeld. De 4 punten zijn hieronder weergegeven.

- Start van een samenwerkingsverband tussen leerkracht en lees- en/of spellingbegeleider van leerling.
- Samenwerking volgens het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling in kennismakingsgesprek.
- Inhoudelijke samenwerking met betrekking tot het lezen en spellen.
- Evalueren en afspraken maken.

Zie bijlage 3 voor het protocol, "Protocol voor samenwerking bij lees- en/of spellingproblemen".

Om antwoord te krijgen op de volgende deelvraag is er gebruik gemaakt van een membercheck, middels een semi gestructureerd interview.

Deelvraag 5:

Wat is het effect van de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling?

De leerkrachten checken of het protocol de aandachtspunten bevat die in het eerste interview zijn aangegeven. Tevens wordt er door middel van een leerlingenoverleg de bruikbaarheid van het protocol uitgetoetst. Als laatste worden na het leerlingenoverleg de benodigde aanpassingen besproken. De kwalitatieve gegevens van dit interview worden in een matrix verwerkt.

	<i>Basisschool van Leerkracht 1</i>	<i>Basisschool van Leerkracht 2</i>
<i>Bevindingen van het protocol, zowel qua inhoud als qua lay- out?</i>	De leerkracht is erg tevreden over de lijst. De punten die benoemd zijn in de lijst worden door de leerkracht als noodzakelijk beschouwd bij een bespreking van een leerling met lees- en/of spellingproblemen. Het document biedt structuur en vereenvoudigt efficiënt samenwerken. Tevens vergroot het de inzichtelijkheid van de behandeling.	De leerkracht is erg tevreden over de lijst. De punten die benoemd zijn in de lijst worden door de leerkracht als noodzakelijk beschouwd bij een bespreking van een leerling met lees- en/of spellingproblemen

Bruikbaarheid van het protocol. Het effect van het protocol door middel van een leerlingenoverleg.	Ja, het protocol is bruikbaar Vanuit het leerlingenoverleg zijn de volgende punten het effect van het gebruik van het protocol m.b.t. de leerling . 1. leerling heeft ernstige dyslexie en krijgt nader onderzoek naar ernstige enkelvoudige dyslexie. 2. Leerkrachten en begeleider zijn op de hoogte van elkaars testresultaten 3. Er zijn gezamenlijke doelen geformuleerd 4. Remediering bij de lees- en spellingvoorwaarden, zowel het lezen en als het spellen 5. herhaling lees- en spellingmethode op school, digitaal thuis oefenen met ouders 6. juni eindevaluatie	Ja, het protocol is bruikbaar Vanuit het leerlingenoverleg zijn de volgende punten het effect van het protocol m.b.t. de leerling. 1. leerling heeft ernstige dyslexie en krijgt nader onderzoek naar ernstige enkelvoudige dyslexie. 2. Leerkrachten en begeleider zijn op de hoogte van elkaars testresultaten 3. Er zijn gezamenlijke doelen geformuleerd 4. Remediering bij de lees- en spellingvoorwaarden, zowel het lezen en als het spellen 5. herhaling lees- en spellingmethode op school, digitaal thuis oefenen met ouders 6. juni eindevaluatie
Benodigde aanpassingen alvorens de lijst in gebruik genomen kan worden?	Twee van de 4 aandachtspunten van het protocol hebben een kleine aanpassing gekregen. Bij aandachtspunt 1: <i>Start van een samenwerkingsverband tussen leerkracht en lees- en/of spellingbegeleider van leerling</i> zijn de woorden "Start van een" toegevoegd. Bij aandachtspunt 2: <i>Samenwerking volgens het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling in een kennismakingsgesprek</i> zijn de woorden "in een kennismakingsgesprek" toegevoegd.	Bij het aandachtspunt 3 Inhoudelijk, stond eerst dat het compenseren gestart kon worden vanaf groep 5, dit is veranderd naar groep 4. Als laatste punt werd aangehaald dat het toesturen van de behandelingsplannen met toestemming van de ouders dient te gebeuren. Als toevoeging is het punt: Tijdstip therapie afstemmen met schooltijden

Tabel 5: weergave van het effect bij de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling

In tabel 5 worden door de leerkrachten de bevindingen van het protocol en de benodigde aanpassingen voor het protocol benoemd. Door middel van een leerlingenoverleg wordt de bruikbaarheid van het protocol en het effect van het gebruik van het protocol weergegeven. Aan de hand van de genoemde

verbeterpunten wordt het samenwerkingsverband tussen de leerkracht en de begeleider duidelijk.

Hoofdstuk 5. Conclusies in relatie tot de onderzoeks- en de deelvragen

In dit hoofdstuk zijn de conclusies beschreven naar aanleiding van de verzamelde data in hoofdstuk 4. Met behulp van deze conclusies wordt er antwoordgegeven op de centrale onderzoeksvraag.

5.1 Wat zijn de belangrijkste conclusies van het onderzoek?

Om antwoord te krijgen op de volgende vraag heeft de onderzoeker de deelvragen uitgezocht en kunnen beantwoorden.

Onderzoeksvraag

Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?

- *Hoe is het dyslexiebeleid op school en wat zijn volgens een intern begeleider en een participant van een zorgteam de behoeften aan een samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?*

Op beide scholen is er een zorgteam aanwezig, waarin leerlingen met didactische problemen besproken worden. Het zorgteam van beide scholen heeft een aandeel in het dyslexiebeleid, uitgevoerd als overkoepelend orgaan binnen de school. De scholen werken samen met de School Begeleiding Dienst Giralis. De gz-psycholoog in dienst van Giralis voert de onderzoek naar ernstige enkelvoudige dyslexie uit. Beide scholen hebben nog geen ervaring gehad met een start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie. Eén basisschool werkt samen met het Educatief Centrum Veldhoven. In dit centrum zijn twee psychologen en een orthopedagoog werkzaam. Dit centrum is opgericht om zowel scholen als leerkrachten extra

ondersteuning te bieden voor leerlingen met leerproblemen. Zowel de intern begeleider als de participant van het zorgteam zien een extra noodzaak tot samenwerking op zorgniveau 3 en 4.

- *Wat zijn volgens twee leerkrachten van twee verschillende basisscholen de behoeften aan een samenwerking met een lees – en/of spellingbegeleider die werkzaam is buiten de school?*

Uit de interviews is gebleken dat twee leerkrachten van twee verschillende basisscholen in Veldhoven een samenwerking met een begeleider werkzaam buiten de school als zinvol beschouwen. Zij zien het als meerwaarde om met een leerling een-op-een te werken, waardoor je extra uitleg kan geven aan de punten waarbij de leerling een achterstand heeft. Tijdens het interview is de begeleiding van twee leerlingen als uitgangspunt gebruikt. Uit het interview blijkt dat leerkrachten zowel behoefte aan ondersteuning bij het diagnosticeren als, bij de begeleiding van lezen en spellen hebben.

De leerkrachten geven aan dat zij behoefte hebben aan extra ondersteuning bij het vaststellen of de leerling tot de 10% zwakste lezers en spellers behoort. Tevens blijkt er behoefte te zijn aan extra ondersteuning bij het vaststellen van de achterstand en hardnekkigheid.

Er is behoefte aan extra begeleiding van deze leerlingen in het aanvankelijk en het voortgezet leesproces. De leerkrachten vinden het tevens zinvol om de problemen bij het lezen en spellen inhoudelijk te bespreken. Ze geven aan dat alle kenmerken van effectief handelen in een checklist opgenomen zouden moeten worden. De belangrijkste kenmerken van effectief handelen (deze zijn in tabel 2 van hoofdstuk 4 onder de laatste vraag terug te vinden) volgens de leerkrachten die besproken dienen te worden zijn:

- Expliciet: de leerstof moet expliciet aangeboden worden
- Systematisch: er worden korte en lange termijn doelen opgesteld en geëvalueerd
- Aandacht voor lees- en spellingmotivatie

Als laatste worden er door de leerkrachten tips gegeven voor de praktische invulling van de samenwerking, zoals deze in tabel 3 van hoofdstuk 4 zijn beschreven onder de organisatorische samenwerking.

- *Welke aandachtspunten zijn van belang bij de totstandkoming van een samenwerkingsprotocol, in de start van een behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie?*

In het gesprek met een gz-psycholoog, een dyslexiebehandelaar, een leerkracht en de ouders kwamen de volgende aandachtspunten aan bod:

- Tussentijds contact tussen leerkracht en behandelaar
- Evalueren van behandeling
- Behandelplan opstellen: afstemming van remediering van het lees- en spellingmethode tussen de leerkracht en de behandelaar, formuleren van doelen, maken van afspraken

Deze aandachtspunten zijn in het gesprek met de gz-psycholoog, de dyslexiebehandelaar, de leerkracht en de ouders gezamenlijk besproken en dienen daardoor door middel van de checklist geprotocolleerd te worden.

- *Aan welke kenmerken moeten, volgens de literatuur, de ondervraagde basisscholen, de twee leerkrachten en de observaties van een gesprek over ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling een geprotocolleerde samenwerking voldoen?*

Wat staat er in de literatuur beschreven over een samenwerking met leerkrachten en begeleider bij het begeleiden van dyslectische leerlingen?

Zowel Blomert (2006) als van der Leij (2003) geven in de literatuur aan dat de samenwerking met een leerkracht en hulp buiten school een noodzaak is. De samenwerking is van belang voor preventie, signalering en behandeling van dyslexie. Tevens is het van belang voor de leerling, dat de school en de lees- en of spelling begeleider de aanpak van het lezen en spellen op elkaar afstemmen. Het belang van een samenwerking tussen een begeleider en een leerkracht wordt benoemd, maar het vormgeven van een gestructureerde samenwerking wordt niet op inhoudsniveau in de literatuur vermeld.

Wat staat er in de literatuur beschreven over de kenmerken van effectief handelen bij dyslectische leerlingen ?

In de literatuur staan zowel in het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling als in het Protocol Leesproblemen voor groep 4 kenmerken van effectief handelen voor dyslectische leerlingen. Deze kenmerken zijn bruikbaar bij de vormgeving van de samenwerking van de leerkracht en de begeleider. De kenmerken zijn in hoofdstuk 2 paragraaf 4 terug te vinden. Bij de beantwoording onder de volgende deelvraag: *Wat is het effect van de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling?* worden de kenmerken van effectief handelen benoemd die bij het leerlingenoverleg zijn gebruikt.

Naar aanleiding van de literatuurstudie, de interviews en de observaties van de gesprekken zijn er aandachtspunten opgesteld die van belang zijn om te kunnen afvinken wanneer deze in een gesprek met een leerkracht aan bod zijn geweest. Deze aandachtspunten zijn gezamenlijk opgenomen in een checklist. De checklist vormt het protocol voor een doelmatige efficiënte samenwerking. In het protocol zijn 4 punten opgenomen die geordend doorlopen dienen te worden en waaronder de

aandachtspunten die afgevinkt kunnen worden zijn onderverdeeld. De aandachtspunten zijn hieronder weergegeven.

- Start van een samenwerkingsverband tussen leerkracht en lees- en/of spellingbegeleider van leerling.
- Samenwerking volgens het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling in kennismakingsgesprek.
- Inhoudelijke samenwerking met betrekking tot het lezen en spellen.
- Evalueren en afspraken maken.

- *Wat is het effect van de totstandkoming en het gebruik van een geprotocolleerde samenwerking met betrekking tot het bespreken/begeleiden/behandelen van een leerling?*

Bij het interview in de nameting met de leerkrachten is het protocol geoptimaliseerd met enkele verbeterpunten zoals deze in tabel 5 van hoofdstuk 4 beschreven zijn. De leerkrachten waren enthousiast over het tot stand gekomen protocol. Bij het bespreken van een leerling met lees- en/of spellingproblemen vonden de leerkrachten het zinvol om het protocol te gebruiken.

Bij het gebruik van het protocol zijn de volgende verbeterpunten naar voren gekomen naar aanleiding van het leerlingenoeverleg:

1. Bij beide leerlingen is ernstige achterstand en een hardnekkigheid met betrekking tot het lezen en spellen gesignaleerd en hebben leerkracht, ouders en begeleider besloten om onderzoek te laten doen naar ernstige enkelvoudige dyslexie.
2. De leerkrachten en de begeleider zijn op de hoogte van elkaars testresultaten.
3. Bij beide leerlingen zijn behandeldoelen geformuleerd voor 3 maanden.
4. Bij beide leerlingen zijn in de behandeldoelen de remediering van de lees- en/of spellingvoorwaarden, het lezen en het spellen verwerkt.
5. Bij beide leerlingen zijn in de doelen de herhaling van het lezen en spellen verwerkt. De herhaling van de lees- en spellingmethode zal digitaal aangeboden worden. De toegangscodes worden per mail doorgegeven.

6. In juni zal de eindevaluatie plaatsvinden van de leerling over de begeleiding met deze leerkracht. De leerkracht zal de leerling overdragen aan de nieuwe leerkracht in de volgende groep.

Uit deze verbeterpunten blijkt uit punt 1 dat de extra ondersteuning bij het vaststellen of de leerling tot de 10% zwakste lezers en spellers behoort en de extra ondersteuning bij het vaststellen van de achterstand en hardnekkigheid heeft geleid tot een snelle signalering van ernstige dyslexie.

Uit de punten 3, 4 en 5 blijkt dat de volgende kenmerken van effectief handelen in de samenwerkingsverbanden met de twee leerkrachten zijn gebruikt:

Taakgericht, Oefenen op woord-, zins- en tekstniveau, Schrijven van letters en woorden, Herhaald aanbod en Systematisch.

De overige kenmerken van effectief handelen zijn met betrekking tot deze leerlingen ter sprake gekomen maar niet noodzakelijk gevonden om in het samenwerkingsverband te verwerken. Deze kenmerken worden door de begeleider afzonderlijk in de behandeling meegenomen. Dit zijn de kenmerken: expliciet, fonologisch georiënteerd, aandacht voor procesgerichte feedback en aandacht voor lees- en spellingmotivatie.

Uit de punten 2 en 6 blijkt dat de behoefte aan samenwerking wat betreft de organisatorische begeleiding middels het protocol mogelijk is.

5.2 Voor wie zijn de onderzoeksresultaten het belangrijkste?

Verschillende disciplines kunnen in een samenwerking met de leerkrachten de resultaten van het onderzoek gebruiken. Ook de leerkrachten kunnen de resultaten van het onderzoek gebruiken doordat de termen logopedist/dyslexiespecialist en dyslectische leerlingen breder ingevuld worden. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om in plaats van de term logopedist/dyslexiespecialist de term begeleider te gebruiken. Onder de term begeleider wordt verstaan: dyslexiespecialist, dyslexiebehandelaar, orthopedagoog, psycholoog, remedial teacher, logopedist of andere betrokkenen. Bij de term dyslectische leerlingen worden in het onderzoek niet alleen leerlingen met een dyslexieverklaring bedoeld, maar ook de leerlingen zonder een dyslexieverklaring maar wel met ernstige lees en/of spellingproblemen. Hierdoor

is het onderzoek breder opgezet, waardoor het protocol van het onderzoek bij een groot aantal leerlingen gebruikt kan worden.

5.3 Terugkijkend naar de aanleiding tot het onderzoek, de verlegenheidsituatie

Dit onderzoek is vanuit twee situaties beschreven. De eerste verlegenheidssituatie is in paragraaf 5.1 van dit hoofdstuk aan bod gekomen. Deze situatie is het ontbreken van een beschrijving in de literatuur over de inhoudelijke samenwerkingsverbanden tussen een leerkracht en een begeleider bij het begeleiden van een dyslectische leerling.

De tweede verlegenheidssituatie is een persoonlijke situatie van de onderzoeker. De onderzoeker is werkzaam binnen een logopedische praktijk. Aangezien de onderzoeker de functie als dyslexiespecialist buiten de basisschool uitvoert, vindt de onderzoeker het van belang het onderzoek te gebruiken om de samenwerking met de leerkrachten te optimaliseren. Middels het protocol wordt er structuur geboden bij het vormgeven van de samenwerking, deze komt bij het contact tussen de ouders, de leerling, de leerkracht en de dyslexiespecialist ten goede.

5.4 Vooruitkijkend naar een eventueel vervolgtraject

De onderzoeker bemerkte bij het evalueren van het protocol dat, alle aandachtspunten die naar aanleiding van de literatuurstudie, de interviews en de observaties zijn opgenomen, door beide leerkrachten als noodzakelijke aandachtspunten worden beschouwd. Opvallend is dat de meningen van twee afzonderlijke leerkrachten op verschillende scholen bijna hetzelfde zijn. Bij beide leerkrachten zag de onderzoeker een enthousiasme tijdens de interviews en ten aanzien van het vormgeven van de samenwerking met als uitgangspunt de individuele leerling. Als tweede is het opvallend dat bij het vormgeven van het protocol de begeleiding van de leerlingen in de samenwerking bijna hetzelfde is. Bij beide leerlingen is een achterstand en een hardnekkigheid bij het lezen en spellen gesignaleerd. Beide leerlingen zijn aangemeld voor een onderzoek naar ernstige enkelvoudige dyslexie. Er zijn gezamenlijke doelen geformuleerd met betrekking tot de remediering van het lezen en spellen. Tot slot zijn er afspraken gemaakt om de lees- en spellingmethode thuis digitaal te kunnen herhalen. Zowel ouder als kind worden hierover geïnformeerd door de logopedist/dyslexiespecialist.

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van twee verschillende basisscholen waarvan twee leerkrachten deelnamen aan het onderzoek, dit is een beperkt aantal. In de toekomst is het belangrijk om op meerdere scholen te informeren naar een behoefte aan samenwerking en het gebruik van het protocol uit te proberen. Het doel van het van het protocol is gebruik ervan binnen een leerlingenuitwisseling. Uit de interviews is gebleken dat de leerkrachten open staan voor een samenwerking wanneer dit betrekking heeft op een leerling. Daarnaast is het van belang om mogelijkheden te bekijken om het protocol standaard als onderdeel te gebruiken bij de bespreking van de start van een ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling.

Hoofdstuk 6 Evaluatie onderzoek - discussie

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek geëvalueerd. In de eerste paragraaf staat wat de conclusies betekenen voor de toekomst van mijn onderzoek domein. In de tweede en tevens laatste paragraaf van dit hoofdstuk is mijn persoonlijke evaluatie te lezen met betrekking tot het onderzoek.

6.1 De conclusies en betekenis voor de toekomst van mijn onderzoek domein

Dit onderzoek met de onderzoeksvraag: *Hoe kan ik als logopedist/dyslexiespecialist in de begeleiding van dyslectische leerlingen komen tot een geprotocolleerde samenwerking met de basisscholen in Veldhoven?* bracht verschillende deelvragen teweeg.

Allereerst was voor deze vraag een theoretische verdieping nodig. In de literatuur is over de inhoud van een samenwerking met betrekking tot een dyslectische leerling niets terug te vinden. Het belang van een samenwerking tussen een begeleider en een leerkracht wordt benoemd, maar het vormgeven van een gestructureerde inhoud van een samenwerking wordt niet in de literatuur vermeld. Zowel in het Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling als in het Protocol Leesproblemen voor groep 4 staan kenmerken van effectief handelen voor dyslectische leerlingen. Deze kenmerken waren bruikbaar bij de vormgeving van de samenwerking van de leerkracht en de begeleider. Vanuit het literatuuronderzoek heb ik geleerd hoe ik middels theorie hoofd – en bijzaken kan scheiden. De hoofdzaken die van belang zijn voor het protocolleren van een samenwerking heb ik in de vragenlijst voor de interviews verwerkt.

Daarnaast zijn er interviews afgenomen met een intern begeleider, een participant van een zorgteam en twee leerkrachten van twee verschillende basisscholen. Uit de interviews bij de ondervraagden bleek er een behoefte te zijn aan een efficiënte, inzichtelijk samenwerking met een begeleider buiten school. De kenmerken van effectief handelen zoals deze in de literatuur beschreven waren werden voor het vormgeven van een samenwerking als noodzakelijk aangeduid door de geïnterviewde.

Er zijn tevens twee observaties gedaan waarin aandachtspunten werden genoteerd, die van belang zijn voor het vormgeven van een protocol, bij de samenwerking van een leerling met ernstige enkelvoudige dyslexiebehandeling. Hierin werden alleen de aandachtspunten genoteerd die in een samenwerking bij een leerling tussen een leerkracht en een begeleider van belang zijn. Deze praktische aandachtspunten zullen in ieder evaluatiegesprek weer terugkomen waardoor deze ook in het protocol opgenomen dienen te worden.

Om structuur en overzicht te creëren in het vormgeven van een samenwerking tussen een leerkracht en een begeleider zijn de belangrijkste aandachtspunten opgenomen in een checklist. De checklist behoort volgens de uiteengezette opbouw doorlopen te worden, waardoor het als protocol voor een samenwerking fungeert. Bij het vormen van het protocol heb ik geleerd de meningen van anderen gestructureerd te verzamelen en te verwerken, hierdoor is er in het protocol structuur en overzicht.

Tenslotte heeft er in een tweede interview met de leerkrachten een leerlingenuitwisseling plaatsgevonden aan de hand van het protocol. Het protocol bleek in dit interview met het bespreken van een leerling met ernstige lees – en/of spellingsproblemen bruikbaar. Bij het protocolleren van een samenwerking met betrekking tot een leerling heb ik de waarde kunnen ervaren, ten opzichte van een niet geprotocolleerde samenwerking. De waarde van een geprotocolleerde samenwerking vind ik in: het op de hoogte zijn van elkaars werkwijze en elkaars testgegevens met betrekking tot de leerling. Daarnaast constateer ik de meerwaarde in het afstemmen van de begeleiding van de leerling. Dit leidt tot het vormen van een gefundeerde onderbouwing van de behandeling.

Het protocol is inzetbaar bij het bespreken van een leerling met ernstige enkelvoudige dyslexie. Tevens is het mogelijk om het protocol in verschillende gesprekken met betrekking tot een leerling met lees – en/of spellingproblemen te gebruiken. Het protocol is ook door leerkrachten zelf te gebruiken in overleg met een andere instantie met betrekking tot een leerling met lees- en/of spellingproblemen. In dit onderzoek lag de prioriteit met name op het vormgeven van het protocol en in beperkte mate op het toepassen daarvan. Ik zie het als een uitdaging om het protocol in de praktijk te gaan gebruiken.

6.2 Persoonlijke evaluatie met betrekking tot het onderzoek

Bij het maken van de keuze van mijn onderzoek waren twee punten van belang die de doorslag voor een onderwerp hebben gemaakt:

- De keuze van een onderwerp zou niet alleen voor mij belangrijk moeten zijn maar moest ook zinvol zijn voor anderen.
- De keuze van het onderwerp zou een aanvulling moeten zijn op de werkzaamheden in mijn dagelijkse werksituatie.

De onderzoeksvraag die ik uiteindelijk in dit onderzoek verwerkt heb, voldeed aan deze twee punten.

Het was voor mij zowel een uitdaging als een interessante ervaring om te leren hoe je een onderzoek opzet, achtereenvolgens uitvoert, conclusies uit de gegevens haalt en als laatste evalueert. Kortom hoe je een onderzoek uitvoert volgens de beschreven literatuur zoals deze in Harinck (2010) beschreven staat. Het model van planmatig handelen in de PlanDoCheckAct kwaliteitscyclus heb ik hierbij als uitgangspunt genomen om het actieonderzoek doelmatig te laten verlopen.

Dankzij een goede planning is het onderzoek voorspoedig verlopen. Alhoewel er momenten waren waarin ik verwachtte in tijdgebrek te komen. Dit had te maken met mijn kritische en perfectionistische aanpak gecombineerd met mijn formuleringsproblemen. Ik heb voor mezelf geleerd ruimte te creëren (zowel letterlijk als figuurlijk) waarin ik de tijd kan nemen om stil te staan bij het formuleren van de taal, ondanks de tijdsdruk. Deze “ruimte” kwam mijn formulering ten goede.

Mijn intervisiegroep heeft veel voor mij betekend. Naast de begeleiding en ondersteuning van elkaar bij het maken van de hoofdstukken, heb ik door de critical friends zoals deze in de theorie benoemd worden goede feedback ontvangen op mijn taalgebruik en de beschrijving van de hoofdstukken.

Een negatieve ervaring tijdens het onderzoek was de combinatie werk, gezin en studie. Het afgelopen halfjaar was het voor mij een uitdaging om deze drie aspecten in balans te houden. Gedurende het onderzoek vroeg mijn gezin extra aandacht

wegens het “uitvallen” van mijn man, waardoor er een enorme druk op de andere twee aspecten kwam te staan. Uiteindelijk zijn alle drie de aspecten gelukkig weer in balans gekomen, zonder dat ik een keuze heb hoeven maken.

Een positieve ervaring tijdens het onderzoek was de totstandkoming van een doelmatige enthousiaste samenwerking met de leerkrachten, waarin de leerkrachten ondanks hun drukke schema een enthousiasme lieten zien in het vormgeven van het protocol en in de samenwerking met betrekking tot de leerlingen. Daardoor hebben we een gerichte aanpak in de lees – en spellingbegeleiding kunnen realiseren. Dit ten voordele van alle partijen (zowel ouders, als leerling, leerkracht en logopedist/dyslexiespecialist). Dit komt onze samenwerking in de toekomst ten goede.

Nawoord

In september 2009 ben ik gestart aan de Master Special Education Needs (SEN) opleiding tot dyslexiespecialist, nu bijna twee jaar later kan ik met trots terugkijken op een afgeronde opleiding tot dyslexiespecialist. De afgelopen twee jaar heb ik met veel interesse de kennismodules gevolgd. Zowel het werken aan deze modules als het vormgeven van het meesterstuk hebben me gebracht op het punt waar ik nu sta. Een volleerd dyslexiespecialist met een onderbouwde theoretische kennis die ik in de begeleiding van cliënten met lees en spelling problemen kan gebruiken.

Graag wil ik een aantal mensen bedanken die mede door hun steun, hulp en deskundigheid het mogelijk gemaakt hebben mijn studie succesvol af te ronden.

- Mijn gezin: dank voor jullie begrip, voor de momenten dat ik ongestoord heb kunnen werken en hierbij momenten van gezelligheid ontbraken.
- Critical friends: Anouk, Rachel, Caroline en Monique. Dank voor jullie feedback tijdens het schrijven van het meesterstuk.
- Cliënten: dank voor het kunnen toepassen van de geleerde kennis die ik heb opgedaan tijdens de studie.
- Twee basisscholen: de twee leerkrachten, de intern begeleider en de participant van het zorgteam: dank voor het meewerken aan het onderzoek.
- Mijn speciale dank gaat uit naar mijn begeleidster Thea Deckers. Zij heeft mij met veel geduld feedback gegeven en mij begeleid in mijn zoektocht naar de opzet, de juiste formuleringen en de schrijfwijze van mijn onderzoek.

Literatuurlijst

Dr. Baarda, D.B., Dr. De Goede, M.P.M., Dr. Kalmijn, M. (2000) Basisboek Enquêteren en gestructureerd interviewen. Groningen: Wolters-Noordhoff bv

Blomert, L. (2006) Rapport Onderzoek & verantwoording behorend bij Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling. CvZ projectnummer 608/001/2005 Diemen: College voor Zorgverzekeringen

Brand, B. (2009) Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling: implementatie in de praktijk: Amsterdam: NIP/NVO

Gijssel, M., Scheltinga, F., Druenen, M. van, Verhoeven, L., (2011) Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 4: Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Harinck, F. (2009) Basisprincipes praktijkonderzoek. Antwerpen, Apeldoorn: Garant

Howell, J., Dean, E., (1994) Treating Phonological disorders in children. Metaphon – Theory to Practice. London/ England: Whurr Publishers Ltd

Kallenberg, T., Koster, B., Onschenk, J. Scheepsma, W. (2007) Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren. Utrecht/Zutphen: Thiememeulenhoff

Kleijnen, R., Bosman, A., De Jong, P., Henneman, K., Pasman, J., Paternotte, A., Ruijsenaars, A., Struiksmā, A., Van den Bos, K.P., Van der Leij, A., Verhoeven, L.,

Wijnen, F. (2008) Dyslexie Diagnose en behandeling van dyslexie. Bilthoven: Stichting Dyslexie Nederland

Lakerveld, J. van, Otter, M. den, (2009) Perspectief op inclusief, Vruchten van praktijkonderzoek: Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Leij, A. van der, (2003) Leesproblemen en dyslexie Beschrijving, verklaring en aanpak. Rotterdam: Lemniscaat

Masterplan.nl: Binnen gehaald op 14-03-2011

http://www.masterplandyslexie.nl/ExpertiseCentrumNederlands_C01/ShowDocument.asp?OriginCode=H&OriginComID=133&OriginModID=1240&OriginItemID=0&CustID=623&ComID=133&DocID=360&SessionID=734992760658170053180612855&Ext=.pdf

Molema, E. (2007) Jesse heeft dyslexie. Rijssen: Agteres

Struiksma, C. (2005) Organisatorisch continuüm voor de zorgroute van leerlingen met leesproblemen en dyslexie. Notitie rond “Tussenvormen” in het kader van het Masterplan Dyslexie. (zie voor digitale versie: www.masterplandyslexie.nl)

Urbanwoordenboek.nl: binnengehaald op 8-3-2011

<http://www.urbanwoordenboek.nl/samenwerken>

Van Dale online: binnengehaald op 8-3-2011

<http://www.vandale.nl/vandale/zoekService.do?selectedDictionary=nn&selectedDictionaryName=Nederlands&searchQuery=samenwerken>

Woordenboek.nl: binnengehaald op 8-3-2011 <http://www.woordenboek.nl/index.php?woord=samenwerken>

Bijlage 1 Vragenlijst dyslexiebeleid

(voor participant zorgteam en intern begeleider)

Vragen met betrekking tot het dyslexiebeleid op school.

Vraag 1. Is er een dyslexiebeleid op de basisschool en op welke manier is dat geregeld?

Vraag 2. Heeft de school een zorgteam en welke disciplines zitten daarin?

Vraag 3. Welke taken heeft het zorgteam?

Vraag 4. Wat is het voordeel en/of nadeel van een zorgteam binnen de school?

Vraag 5. Op welke wijze is de lees-/dyslexiebegeleiding geïntegreerd op de 4 zorgniveau's binnen de school?

- a. Welke werkwijze wordt gehanteerd bij de lees-/dyslexiebegeleiding op niveau 1 in het klassenverband?
- b. Welke werkwijze wordt gehanteerd bij de lees-/dyslexiebegeleiding op niveau 2: extra zorg in groepsverband?
- c. Welke werkwijze wordt gehanteerd bij de lees-/dyslexiebegeleiding op niveau 3: waarbij specifieke interventies worden uitgevoerd door een zorgspecialiste?
- d. Welke werkwijze wordt gehanteerd bij de lees-/dyslexiebegeleiding op niveau 4: waarbij de leerling behandeld wordt in een zorginstituut?

Vragen met betrekking tot samenwerkingsverbanden met buitenschoolse disciplines ten aanzien van dyslexie

Vraag 1. Is er binnen het zorgteam een samenwerking met andere disciplines buiten school? Zo ja, met wie? Zo nee, waarom niet?

Vraag 2. Heeft het zorgteam afspraken gemaakt met deze disciplines? Zo ja, wat houden de afspraken in?

Vraag 3. Welke afspraken van de samenwerking (zoals bedoeld in vraag 1.) zou de school ook willen terugzien in een eventuele samenwerking met mij?

Bijlage 2 Vragenlijst dyslexiebegeleiding

(voor leerkrachten)

Vragen met betrekking tot inhoudelijke samenwerking

1. De begeleider kan extra ondersteuning bieden bij het vaststellen van de 10% zwakste lezers/spellers en het begeleiden van deze leerlingen in het aanvankelijk leesproces en in het voortgezet leesproces.

Vraag 1 a Is er behoefte aan aanvulling in het aanvankelijk leesproces bij het stellen van een diagnose? Zo ja, wat verwacht je van de begeleider?

Vraag 1 b Is er behoefte aan aanvulling in het aanvankelijk leesproces bij het begeleiden van de lees- en/of spelling problemen? Zo ja, wat verwacht je van de begeleider?

Vraag 2 a Is er behoefte aan aanvulling in het voortgezet leesproces bij het stellen van een diagnose? Zo ja, wat verwacht je van de begeleider?

Vraag 2 b Is er behoefte aan aanvulling in het voortgezet leesproces bij het begeleiden van de lees- en/of spelling problemen? Zo ja, wat verwacht je van de begeleider?

2. De begeleider kan extra ondersteuning geven bij het vaststellen van de achterstand en de hardnekkigheid van het leesprobleem.

Vraag 3 Is er behoefte aan aanvulling in het vaststellen van de achterstand en de hardnekkigheid van het leesprobleem? Zo ja, wat verwacht je van de begeleider?

3. Kenmerken van effectief handelen bij de begeleiding van lees/spellingproblemen zijn:

a.) Taakgericht: de instructie moet gericht zijn op het oefenen van de vaardigheden die nodig zijn bij het lezen en spellen.

b.) Expliciet: de leerstof moet expliciet aangeboden worden, dus de leerstof en de deelvaardigheden moeten in kleine stapjes worden aangeleerd.

c.)Fonologisch georiënteerd: er moet aandacht zijn aan de klankvorm, de geschreven vorm en de relatie daartussen.

d.)Oefenen op woord-, zins- en tekstniveau

e.)Schrijven van letters en woorden

f.)Herhaalde aanbod

g.)Systematisch: er worden korte en lange termijn doelen opgesteld en geëvalueerd.

h.)Aandacht voor feedback

i.)Aandacht voor lees- en spellingsmotivatie

Vraag 4 Welke van bovenstaande punten zouden besproken moeten worden in een samenwerking met een begeleider?

Vraag 5 Zou je een toelichting willen geven bij die punten die voor jou belangrijk zijn om met elkaar af te stemmen?

Vragen met betrekking tot de organisatorische samenwerking

Vraag 1. Wie zou initiatief moeten nemen bij het leggen van een eerste contact? Waarom vind je dat?

Vraag 2. Hoe zou het contact moeten verlopen; via een gesprek, telefonisch, communicatie schrift, of per mail en/of een combinatie van deze 4?

Vraag 3. Zijn er naast het bespreken van een leerling nog andere behoeften? Bijv. extra informatie via een folder, infoavond en/of gesprek met zorgteam.

Vraag 4. Heb je vragen of zijn er onduidelijkheden naar aanleiding van het toegestuurde behandelplan van de leerling?

Vraag 5. Volgens welke methode voor het lees en spellingonderwijs wordt er in de klas gewerkt?

Vraag 6. Welke stof wordt er op dit moment behandeld in de klas aan lezen en spellen en hoe is de opbouw voor de komende 2 maanden?

Vraag 7. Waaruit bestaat in de begeleiding binnen school de remediering voor het lezen?

Vraag 8. Waaruit bestaat in de begeleiding binnen de school de remediering voor het spellen?

Vraag 9. Zijn er bij de leerling compenserende maatregelen die besproken moeten worden? Zo ja, welke?

Vraag 10. Zijn er bij de leerling dispenserende maatregelen die besproken moeten worden? Zo ja, welke?

Vraag 11. Zijn er sociaal emotionele gevolgen bij het kind als gevolg van het falen bij het lezen en spellen die in de behandeling de aandacht verdienen? Zo ja, hoe uit zich dit?

Vraag 12. Hoe kunnen afspraken vastgelegd worden met betrekking tot de begeleiding?

Vraag 13. Hoe kan de begeleiding geëvalueerd worden?

- a. Welk termijn voor evaluatie is haalbaar?
- b. Welke doelen binnen het behandelingsplan worden geëvalueerd?
- c. In welke vorm is de evaluatie? Gesprek, telefoon en/of mail?

Bijlage 3 Protocol voor samenwerking bij lees- en/of spellingsproblemen

Zie bladzijde 54

Bijlage 3: Protocol voor samenwerking bij lees- en/of spellingsproblemen

[illegible]